رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

الوَسَائِلُ المُفِيْدَةُ لِلحَيَاةِ السَّعِيْدَةِ

ديفهي

ދިވެހި

އުފާވެރި ހަޔާތަކަށް ބޭނުންވާ ފައިދާހުރި ވަސީލަތްތައް

އައްޝައިޚު ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ނާޞިރު އައްސަޢްދީ

الوَسَائِلُ المُفِيْدَةُ لِلحَيَاةِ السَّعِيْدَةِ

އުފާވެރި ހަޔާތަކަށް ބޭނުންވާ ފައިދާހުރި ވަސީލަތްތައް

الشَّيْخُ عَبْدُ الرَّحمَنِ بْنُ نَاصِرٍ السَّعْدِيُّ

رَحِمَهُ اللهُ

އައްޝައިޚު ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ނާޞިރު އައްސަޢްދީ (ރަޙިމަހު الله)

بِسْمِ اللهِ الرَّحمَنِ الرَّحِيمِ

އުފާވެރި ހަޔާތަކަށް ބޭނުންވާ ފައިދާހުރި ވަސިއްޔަތްތައް

މުޙައްމަދު މުޞައްލާ

ހަމްދު ހުރީ ﷲ އަށެވެ. އެ އިލާހު، އަންގަވާ ހަމްދަކުން ހިތްޕުޅުގެ ބާރުން އިރާދަވެ. އަދި ﷲ ގެނުވި ހަމްދުވެގެން އަޅުކަންކުރާ އިރާދަކުރާ ނުވާކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އެ އިރާދައަށް އަޅުކަމުގަންނަވެ. އެ އިރާދަށް އަޅުވެސް ޝުކުރުކޮށް ނުވެއްވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެ ތެރޭގައި އެ އިރާދަގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލުކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. ﷲ، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ އަލަތާތަނުގެ އާލުންނާއި އަސްހާބުންނަށް ބަރަކާތް ސަލާމް ލެއްވެވުމެވެ.

އެއަށްފަހު ދަންނަށް: ފަހު ހަމަކަނަޑުން ހިތުގެ ތަނަވަސްކަމާއި، ހަމަޖެހުމާއި، އުފާވެރިކަން ހޯދުން، އަދި ހިތުގެ ކަންބޮޑުވުންތަކާއި ހިތާމަތައް ދުރުކޮށްދިނުން، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އެދޭ ކަމެކެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ސަބަބުން ތަނަވަސް ދިރިއުޅުމެއް ހާސިލުވެ، އުފާވާއި ހިތްހަމަޖެހުން ފުރިހަމަވެއެވެ. އަދި އެ ކަމަށް ބޭނުމި ދީނީ ސަބަބުތަކާއި، ތަބީޢީ ސަބަބުތަކާއި، އަމަލީ ސަބަބުތަކެއް ވެއެވެ. އަދި އެ ހުރިހާ ކަމެއް އެއްކޮށް ޖަމާވެދާނީ، މުއުމިނުންނަށް ގެންދިޔުމެވެ، ފިޔަވައި ކަމެއް ނޫނެވެ. ދެން އެ ނޫން މީހުންނަށް ބައެއް ކަމެއް ލިބުމެވެ، ފަހަރެއް، ދުވަހު އެ މީހުންގެ ބައެއްދިއުމުން އެ ކަމެއް މަސައްކަތްތެރިވެރެން، އެއީން ސިފަވެއް ނުވަތަ ސަބަބަށް ހާސިލުވާ ކަމެއްގައި ވިސްނުމެވެ، ދިރިއުޅުމާއި ނިޔާދިރުއުޅުމުގައި އެއަރުވެރި ޖަހާފާ ބޭ، ދުވަހުންނާނިވި، އަދި

ހެޔޮލަން ބޮޑު ގޮތްތަކުން (ދަރުމަތުގެ) އެ މީހުންނަށް ފާއިދާވާގޮތަށް ނިންމަވައެވެ.

އެހެންކަމުން، ކޮންމެ މީހަކު ވެސް އެ ކަމަށް މަސައްކަތްކުރާ، މި ދަތުވެރި ދެކެނުދު ހާސިލުކުރުމަށް ބަލާއި، އަހަރެމެންގެ ހަނދާންކަމަށް އަންނަ ސަބަބުތައް މި ރިސާލާގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.

ފަހު މިސްކީނުންގެ ތެރޭގައި، (ކުރިން މި ދެންނެވި ކަންކަމުގެ) ތެރެއިން ޖެހޭ ކަންތައްތަކާއި ހާލަތުތަކާއި، އެފަދަ ދިރިއުޅުމާއި އުޅެ، އަދި ރަނގަޅު ހާލަތުގެ ފަހުރުވެރި ދިރިއުޅުން ވެއެވެ. އަދި ދިރުމުގެ ތެރެއިން، އެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ސާބިތުކަމާއި، އެކަށީގެން ދިރިއުޅުމާއި އުޅެ، އަދި ބަދަލުގައި ރަނގަޅު ފަހުރުވެރި ބަހާލާ ވެސް ވެއެވެ. އަދި ދިރުމުގެ ތެރެއިން، އެ ދިރިހުރި ތެރޭގެ ޖީބަން ދިނުމުގެކަން، އެ ދެމެހެއްޓުމަށް އުޅުން ދިރުން ވެސް ވެއެވެ. އަދި ތެރޭގެ ދިރުމާ، ހުރިހާ ކަމަކަށް ވާނީ އެއްވެސް ޤަދަރުކަމީ ﷲ އެވެ. އަދި ހުރިހާ ދަރަނި ދެކުނަންކުރުމުގެ ވާނީ އެއްވެސް ޤަދަރުކަމީ ވެސް ހަމަ އެ އިލާހެވެ.

ފަސްލު

1- އަދި އެ ކަމުގެ އަސްލު ބޮޑު ސަބަބަކީ، އާދެ އަސްލުގައި އަސާސަކީ، އީމާންކަމާއި ސާލިހު އަމަލެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾

މާނައީ: "ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން ވިޔަސް ނުވަތަ އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ވިޔަސް، މުއުމިނަކު ކަމުގައިވާ ހާލު، ހެޔޮ އަމަލެއް ކޮށްފި މީހާ

(ދަންނާނެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އެ މީހަކަށް ބާއްޖަވެރި ހެޔޮ ދިރިއުޅުމެއް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކޮށްއުޅުނު އެންމެ ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ދަރުމައިން (އާޚިރަތުގައި) އެ މީހުންނަށް، ތިމަން އިލާހު ޖަޒާ ދެއްވާނަމެވެ." [سورة النحل: آية 97]

ފަހެ އީމާންކަމާއި ޞާލިޙު ޢަމަލު ޖަމާކުރި މީހަކަށް، މި ދުނިޔޭގައި ބާއްޖަވެރި ހެޔޮ ދިރިއުޅުމެއް ދެއްވާނެކަމަށާއި، އަދި މި ދުނިޔޭގައާއި ދާއިމީ ގޮތީ (ކަމުގައިވާ އާޚިރަތުގެ) ގައި ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނެކަމަށް، ﷲ ތަޢާލާ ވަނީ ހަބަރުދެއްވާ، ވަޢުދުވެވޮޑިގެންނެވެ.

އަދި އެ ކަމުގެ ސަބަބު ވަރަށް ސާފެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް ސައްރަ އީމާންކަމުން އީމާންވާ މުއުމިނުން - އެ އީމާންކަމުގެ ހެޔޮ އަމަލުތައް ނަތީޖާ، ރިޟްވާނާއި އަޚްލާޤާއި ދުނިޔާއާއި (އާޚިރަތް) ވެސް އިސްލާހުކުރާ ދީން ކަމަކަށްވާ ހަމަ - އެހެނަސް މުއުމިނުންނަ ގޮތުގައި އުނދަގޫތަކާއި އަސާސްތަކެއް ވެއެވެ. އެ މީހުންނާ ބައްދަލުވާ އުފަލާއި ހިތްހަމަޖެހުމުގެ ސަބަބުތަކާއި، އަދި ހަމަ އެ ފަރާތުން ކުރިމަތިވާ ހާސްކަމާއި ކަންބޮޑުވުމާއި ހިތާމައިގެ ސަބަބުތަކެއް ވެސް، އެ މީހުން ބަލައިގަންނަނީ އެ އުނދަގޫތަކާއި އަސާސްތަކުގެ ޖެހިގެންނެވެ.

އެހެނަސް މުއުމިން، ހޯދާ އަދި އުފާކޮށްދޭ ކަންތައްތަކާ ބައްދަލުވާއިރު، އެ ބަލައި ގަބޫލުކުރަމުން ބަލައިގަނެ، އެ ކަންތަކަށް ޝުކުރުވެރިވެ، އަދި ފައިދާހުރި ގޮތުގައި އެ މަގެއް ބޭނުންކުރުމަށް ހިއްވަރުދެއެވެ. ފަހެ މި ގޮތުގެ މުއުމިން އެ މީހުން އެ ބަލައި ބޭނުންކުރަމުން ގެންދާ، އެ ކަމާ ސަބަބުން އެ މީހުން އެ ބަކާރުބިލާ އުފެދިގެންދާ، އެ ބަކީ ދުވަހުގެ ބަލިކަށި

އެދުމާއި، އަދި ޝުކުރުވެރިވާމީހުންގެ ސަވާބަށް އުއްމީދުކުރުން ފަދަ ބޮޑެތި
ކަންތައްތަކެއް އެ މީހުންނަށް ލިބިގެންދެއެވެ. އެ ކަންތައްތަކުގެ ހެޔޮކަމާއި
ބަރަކާތް، އެ އުފާތަކުގެ ނަތީޖާއިން ލިބޭ އުފާތަކަށްވުރެ މަތިވެރިވެގެން
ވެއެވެ. އަދި (ކުރިން ދެންނެވުން) އުފާތަކައި މި ކަންކަމުގެ ނަތީޖާކަމަށް
ވާއިރު، އެ އުފާތަކަށް ވުރެ ހެޔޮކަމާއި ބަރަކާތުގެ ގޮތުން މި ކަންކަން މާ
މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ.

އަދި އެފަދަ މުއުމިނުން، ނުރުހުވާ ކަންތައްތަކާއި، ދަތިތަކާއި،
ހިތާމަތަކާއި، މޮޅުވެރިކަން ބައްދަލުކުރަނީ، އެ މީހުން ކުރިމަތިލާ
ގަދަވެވެން ހުރި ކަމަކުން ކުރިމަތިލައި ގަދަވެގެންނާއި، ލުއިރުކޮވެން ހުރި
ކަމެއް ޖުއިކުރުމާއި، އަދި އެ ކަމަކުން ސަލާމަތްވުމުގެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތް
ކަންތަކަށް ރިވެތިވެގެންވާ ކެތްތެރިކަމަކަން ކުތުކުރުމުނުނުވެ. އެ ގޮތުން،
ނުރުހުވާ ކަންތައްތަކުގެ އަސަރުން ފާއިރުކުރި ގަދަކަމާއި، ތަޖުރިބާތަކާއި،
ބާރާއި، ކެތްތެރިކަމާއި، އަޖުރާއި ސަވާބަށް އެދުން ފަދަ ބޮޑެތި
ކަންތައްތަކެއް އެ މީހުންނަށް ލިބެއެވެ. އެ ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން
ނުރުހުވާ ކަންތައްތަކަށް ފަސްޖެހިގެން ދެއެވެ. އަދި އޭގެ ބަދަލުގައި އުފާތަކާއި
ހެޔޮ އުއްމީދުކުރަން އާދައެވެ. އަދި اللہ ގެ ފަސޭޖަނާއި އެ އިޖާވާގެ ސަވާބަށް
އެދުން ވެސް މެއެވެ. އެއީ ރަސޫލު اللہ ﷺ މި ކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ
ފަދައިން، އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ސައްޙަ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ:

(عَجَبًا لِأَمْرِ المُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ).

"މުއުމިނުގެ ކަންތައް ހާދަހާ އަޖައިބުކުރަނިވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވެސް ހެޔޮ. އޭނާއަށް އުފާވެރި ގޮތެއް މެދުވެރިވެއްޖެ ނަމަ، އޭނާ ޝުކުރުކުރެއެވެ. ފަހެ އެ ކަން އޭނާއަށް ހެޔޮގޮތެއްވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދަތިގޮތެއް މެދުވެރިވެއްޖެ ނަމަ، އޭނާ ކެތްތެރިވެއެވެ. ފަހެ އެ ކަން ވެސް އޭނާއަށް ހެޔޮގޮތެއްވެއެވެ. އަދި މުއުމިނަކު ފިޔަވާ އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް އެ ކަމެއް ނުވެއެވެ." ރިވާކުރީ މުސްލިމެވެ.

ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ﷺ ޚަބަރުދެއްވި ފަދައިން، މުއުމިން މީހާއަށް ދިމާވާ އުފާވެރި ވަގުތުތަކާއި ދަތި އުނދަގޫ ހާލަތްތަކުގައި ވެސް، އޭނާގެ ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ހެޔޮކަމާއި، އަމަލުތަކުގެ ސަވާބާއި ފައިދާ ގިނަވެގަނެވެނީއެވެ. މި ސަބަބަކުން ބަލާއި، ހެޔޮ ކަމެއް ނުވަތަ ނުބައި ކަމެއް ދިމާވާ ދެ މީހުންގެ ފަރާތުން ތިބާއަށް ފެންނާނެއެވެ: އެ ކަމާ ކުރިމަތިލާ ގޮތުގައި ވަރަށް ބޮޑު ތަފާތެއް ހުރެއެވެ. އެއީ އީމާންކަމާއި ސާބިތު އަޚުލާގުތަކުގައި އެ ދެ މީހުންގެ ދަރަޖަތަކުގައި ހުރި ތަފާތުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(އިސްވެ ދެންނެވުނު ޙަދީޘްގައިވާ) ދެ ސިފަ ލިބިގެންވާ މީހާ، ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމާ ކުރިމަތިލާއިރު، އަހަރުމެން ޒިކުރުކުރި ފަދައިން، ޝުކުރުވެރިވުމާއި ކެތްތެރިވުމާ އަދި އެއާ ގުޅިގެން އަންނަ ކަންކަމާ އެކުގައެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް އުފާވެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުން ލިބެއެވެ. އަދި (އޭނާގެ ގިބައިން) ހިތާމައާއި، ހިތްދަތިކަމާއި، ހާސްކަމާއި، ނުތަނަވަސްކަމާއި، ދިރިއުޅުމުގެ އަބާއްޖަވެރިކަން ފިލައިގެންދެއެވެ. އަދި މި ދުނިޔޭގައި އޭނާއަށް ހެޔޮ ދިރިއުޅުމެއް ލިބެއެވެ. އަދި އަސްލު ދިޔާ، އެއީ ކަންތައް ފިޔަވައިގަންނަނީ ބޯޖަކަމާއި، ގަބޫލުވެރިކަމާއި،

ހައްދުފަހަނައަޅައިދިނުމާ އެކުގައެވެ. ފަރު އެނގޭ އަރުވާގެ ގޮސްވެގެންނެވެ.
އަދި އެ ކަންކަމާ އެކީ ބައްދަލުކުރަސްވީ، ޖަނަވާރުތައް ދަރިވަރުކަމާއި
ހާސްކަމާއި އެއްޗިއްސާ ބައްދަލުކުރާ ފުރަތަމައިނުންނެވެ. އާއިލާ ވެސް
ހަމަކަށަވަރުން އެކުގެ ހިތްކަން ހަމަޖެހުމަށް ނުލިބެއެވެ. އަދި ކިއައް، އެކި
ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އެކުގެ ހިތް ފަސޭ އެކި ދިމަދިމާލަށް ބެހިގެއެވެ. އެއީ
އެކު އަދި ކަންތައްތަކާ އެކަމަކަށް ގައިމުދާނަކަމުގެ ތިބާ ހިފާނީއެވެ. އަދި
ހާއްމު ގޮތެއްގައި އެ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން ކުރިމަތިވާ ޕްރޮގްރާމް ހުރަސްތަކާ
ހުރެއެވެ. އަދި ނަފްސު އާއްމު ހައްދުއްގައި ނުހިފެހެއްޓޭ، އަބަދުމު އާހަސް
ކަންކަމަށް ދަހިވެތިވެ އެދިއެދި ހުސްނަފްސަށްޓެވެ. އެ ކަންކަމަކީ ދިރިއުޅުން ނުވަތަ
ނުލިބޭ ވެސް ހިނގައިދާނެ ކަންކަމެވެ. އަދި އެކު ކަންތަކުތަކާ ދިޔަމުން
ކަމުގައި ވިސްނުން، ކުރިއަށް މި ޖަކުރުކުރުވުން ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އެކު
ހުންނަނީ ހާސްކަމުގައެވެ. އަދި އެކު މުސީބާތްތަކާ ކުރިމަތިލާނީ
ކަންބޮޑުވުމާއި، ބިރުވެރިކަމާއި، ނުތަނަވަސްކަމާއި، ހިތްހަމަނުޖެހުމާ
އެކުގައެވެ. ދަރަ އެކަށައަށް ދިމާވާ މި ކަންކަމާ ބަހާ ގޮތުން ސަލާމް ވެސް
ނުކުރާނެވެ. އެކުގެ ދިރިއުޅުމުގެ އަބާއެޖަލުކަމެވެ. އަދި އެކަށައަށް ދިމާވާ
ފުރުސަތު އަދި ނަފްސާނީ ބަލިތަކެވެ. އަދި އެކުރާ ނުބައި ހާލަތްތަކަށް
އެކުރާ އެނދުރާ މުސީބާތްތަކަށް އެކު ގެންގޮސްދޭނެ ބިރުވެރިކަމެވެ.
އެއީ އެކު ސަލާމަތްކަން އެއްލިދާ ނުކުރާނީއެވެ. އަދި އެކަށައަށް ހިތްހަމަޖެހުމެއް
ދީ، ކަންކަން ފުރުސަތުކަންދޭނެ ކެތްތެރިކަމެއް ވެސް އެކުގެ ކިބައިގައި
ނުވާނީއެވެ.
އަދި މި ހުރިހާ ކަމަކީ ތަޖުރިބާއިން ފެންނަނަން ހުރި ކަންކަމެވެ. އަދި

މިފަދަ އެންމެ މިސާލެއް ނަގާފައި، އެއާއެކު ފިކުރުކޮށް، މިސްކީނުކަމާ ހާލަތްތަކުގެ މައްޗަށް އެ ފަރާތެއްފިނަމަ، އާދާގެ ދީނީގޮތުގާ އެއްޗެއްބަން އަދަލުހާ މުޅިދީނަކާއި، އެފަދައިން ނުވާ މީހާ ދަރުދަރިގައިވާ ބޭނުންވެގެންވާ ބަލާބަ މިބާރަށް ފެންނަނީއެވެ. އެއީ ﷲ ދެއްވާ ރިޒުގުދޭކަމާއި، އެ އިލާހުގެ ފަސްފުވަސްތަކުތަކާއި ދިރާސާވެންތަކުގެ ބެރުއިން އަޅުތުކަންނަރަން ދެއްވާފައިވާ ބަލާބަ ނިއުމަތްތަކާދަ ޝުކުރު ގަބޫލުކުރެން، ދީނުގައި ވަރަށް ބާރަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވާކަމެވެ.

ފަހު މުއުމިނުކަން ބަލުމަށްކަމެއް ނުވަތަ ފަޤީރުކަމެއް، ނުވަތަ މިފަދައިން ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފަދަ އެހެން ކަމެއް މެދުވެރިވެއްޖެނަމަ، ފަހު ހަމަކަށަވަރުން އާންމު ދީނުކަމުގެ ސަވާބުދާންކަމި، އަދި ﷲ އާލާއަށް ދީންވަރުކުރެއްވި ކަންތަކަށް ޝުކުރު ގަބޫލުވެސް ހުރުމުގެ ސަވާބުވެސް، އެއާ ހަންނާނީ ހެޔޮހަމަޖެހި، އަޅުވެރިކަން ދިނެގެންނެވެ. އާލާއަށް މިންވަރު ނުކުރައްވާ ކަމަކަށް އާލާގެ ހެޔޮކަން ނެތްނަމެވެ. އެއީ ބަލައިނީ އާލާއަށް ވެރި ދަންޑިއަވާ މުޅިނުނަތެވެ. (އެބަހީ: ނުތިބާ މުޅިނުނަތެވެ.) އާލާއަށް ވެރި މަތީގައިވާ މުޅިނުނަކަށް ނުބަޖާނެއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ދަނިހާގެ އެންމެހާ ވަސީލަތްތަކެއް ފިޔަވައިވާ މުޅިކަން ވެރި، އާލާގެ އެދުމަށް ހެޔޮހަމަޖެހުން ބާޖަވެރި އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ އެދުދަ މުޅިކަން ދަނި ގަބޫލުވުމުގެ ސިފަ ފިޔަވައިނުވާ ނަމަހެވެ.

އެއާ ހިފާފަން، އިމާންކަމާ އެއްޗެހެން އަމަލުކުރާ މީހާއަށް ފަހި ވެރިކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެ، ނުވަތަ ދިނީކަމު ބާނުންތަކުގެ ބެރުއިން ބައެއް ކަންކަން ގެއްލިއްޖެނަމަ، ބިޔަ އާލާ ފެންނާނީ އެންމެ ނިކަމެތި، ހެޔޮމަނި

ހާލުގައެވެ.

އަދި އަނެއް މިސާލަކީ: ބިރުވެރިކަމުގެ ހާލަތު ދެރުވެރިވެ، އިންސާނާއަށް އުނދަގޫތަކާއި ހިތްހަމަނުޖެހުންތަކަށް ކުރިމަތިވާ އިރު، ސަލާމަތާ އިމާންކަމެއް ފެރިޔާ ބިޔާބައަން ގެންނާނި، ހިތް ސާބިތުވެ، ނަފްސު ހަމަޖެހިލުމާ ހާލުގައެވެ. އަދި އޭނާއާ ކުރިމަތިވާ ކަންތައް، އޭނާގެ ފިކުރާއި ބަހާއި އަމަލުން، ކުޅަދާނަކަމާއި މިންވަރުތަކުން، ޝަޚްޞިއްޔަތު ހިންގުމުގެ ގޮބިވުކަން ދިރިބެހެނީ ހާލުގައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ފަހު ކުރިމަތިވާ މި އުނދަގޫތައް ހިތްހަމަނުޖެހުންތަކަށް އޭނާގެ ނަފްސު ހާއްސަވެއެވެ. އަދި މި ސިފަތަކަށް އިންސާނާއަށް ހިތްހަމަޖެހުން ގެއްލުނީ، އޭނާގެ ހިތް ސާބިތުކަމުގެ ކަންކަމެވެ.

ހަމަ އެފަދައިން، އިމާންކަން ނެތް މީހާ ފެންނާނީ އެ ހާލަތު މުޅިން އިދިކޮޅަށެވެ. ބިރުވެރިކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ސަލާމަތް އުނދަގޫވެ، ނާރުތަކަށް ބާރުވެ، ފިކުރުތަށް އަޅި ދިމަދިމާއަށް ދެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިތަށް ބިރާއި ނުހަނުވުންތަށް ވަދެއެވެ. އަދި ބާރުފުޅުގެ ބިރުވެރިކަމާއި، އުފެދުމުގެ ހާސްކަން އޭނާގެ މައްޗަށް އަރައެވެ. އެއީ އޭގެ ހިތިގޮތް ބޯހަނގުރާ ނަތީޖާގަ ބިރުވެރިކަމާއި ހާސްކަމުގެ. އަދި މި ބާވަތުގެ މީހުންނަށް ތަބީއީ ސިފަތަކުން ދުރުވެ ނުވާނެއެވެ -އަދި އެ ސިފަތަކަށް ދީނީ ތަރްބިޔަތު ފެށުން ބޭނުންވެއެވެ- އެ މީހުންގެ ވަރު ނިމިގެން، ނާރުތަކަށް ބާރުވެގެންދެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ވެރިކަމެއް ދެއްކުމުގެ އިމާންކަން ނެތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ހާއްސަކޮށް ނާޒުކު ދަނޑިވަޅުތަކުގައި، ހިތާމަވެރި އުނދަގޫ

ހާލަތްތަކުގައެވެ.

ފަހެ ހެޔޮކަމާ މިހާރާއި ތަކުލީފު މިހާރާއި، މުއުމިނުންނާއި ކާފިރު ވެސް، ކަންކަމުން ހިތްވަރު ދޫކޮށްލައިގެން، ބިރުވެރިކަން ކުޑަކޮށް ފުރިހަމަކޮށް މިބައިގެ ހަޔާތް ހިފަހައްޓަން ފެށިކަމުގައި ޢަމަލުކޮށް ފަހަރު ހުރިހާ ކަމެއްގައި ކެތްތެރިވާން ޖެހެއެވެ. ނަފްސު ބަދަލުކުރުމަށް ހިތްވަރު ދީ ވަޢުދު ކުރައްވާ ހިތްވަރުކުރުމަށް، اللهގެ ރަޙްމަތް ދިނުމުގެ ވަގުތަށް ފައިދާ ބޮޑުވާ ކަންތައް، އެ އިރާދަ ސަލާމަތް އެދިގެންނެވެ. މިއީ އަނެއް ހިތްވަރު އިތުރުކުރުން، ބިރުވެރިކަމުގެ ބޮޑު ފައިދާތަކެއް، އެންމެ ބޮޑު ތަރުބިއްޔަތުކަން ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

﴿إِن تَكُونُواْ تَأۡلَمُونَ فَإِنَّهُمۡ يَأۡلَمُونَ كَمَا تَأۡلَمُونَۖ وَتَرۡجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرۡجُونَ...﴾

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވޭންލިބޭ ނަމަ، ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވޭންލިބޭ ފަދައިން، ހަމަ އެ މީހުންނަށް ވެސް ވޭންލިބޭނެކަމަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ހަޟްރަތުން އެ މީހުން އުންމީދު ނުކުރާ ކަންތައްތަކެއް ތިޔަބައިމީހުން އުންމީދުކުރެއެވެ." (سورة النساء: آية 104) އަދި ބިރުވެރިކަން ފިލުވާލުމަށް، اللهގެ ވަޢުދުފުޅާއި ހާއްސަ އަރިހުގައިކަމާއި ދަރަޖަ އެ މީހުންނަށް ލިބިގެންދެއެވެ. އަދި الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿...وَٱصۡبِرُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ﴾

މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ވަނީ ކެތްތެރިންނާ އެކުގައެވެ." (سورة الأنفال: آية 46)

އަދި ހިތާމަޔާއި، ހިތްދަތިކަމާއި، ކަންބޮޑުވުން ފިލުވާލާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި، ބަހުސްސާއި އަދަލުން ދަޢުވާކުރުމުން ހޯދާދޭން ހިތްވުމާއި، ހޯދާދެވުމުގެ އެކި ބާވަތްތައް ކުރުން ހިމެނެއެވެ. އަދި މި ހުރިހާ ކަމަކީ ވެސް ހޯދާދިނުމަކީ އިޙްސާންތެރިކަމެވެ. އަދި އެހެނިހެން ހުރި ކަންކަމުގެ ސަބަބުން، ހޯދަދޭ މީހާގެ ކިބައިންނާއި ގާތްތިމާގެ ކިބައިން ވެސް، އެ ކަމެއްގެ މިންވަރަކުން اللّٰه ތަޢާލާ ހިތާމަތަކާއި ހިތްދަތިކަންތައް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭގެ އަސްލު ފުރިހަމަ ހިއްސާއާއި ނަސީބު ލިބޭނީ މުޚްލިޞުންނަށެވެ. އަދި އޭނާ ވަކިން ފާހަގަވެސް، އޭނާގެ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ސަވާބަށް އެދުމުގެ ސަބަބުން އަސަރު ކަމަކަށް ވާނެއެވެ.

ފަހެ އޭނާ އެދި ހެޔޮ ސަބަބުން، اللّٰه ތަޢާލާ އޭނާއަށް ހޯދާކަށްގެން ކުރަން ފުރުސަތު ކަނޑައަޅުއްވައެވެ. އަދި އޭނާގެ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ސަވާބަށް އެދުމުގެ ސަބަބުން، އެ އިހުލާސް އޭނާގެ ކިބައިން މުސްތަޙިއްޤުކަމާއި ނުބައިކަންތައް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. اللّٰه ވިދާޅުވެއްވައިފައިވެއެވެ:

﴿لَّا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَىٰهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَٰحٍ بَيْنَ ٱلنَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ١١٤﴾

މާނައީ: "އެ މީހުން ސިއްރުން އެއްވެ ދައްކާ ގިނަ ވާހަކަތަކުގައި އެއްވެސް ހެޔޮ ނެތެވެ. ސަދަގާތަށް ކުރުމަށް، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް ކުރުމަށް، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި ސުލްހަކުރުމަށް އަމުރުކުރި މީހެއްގެ ވާހަކަ

ދިނައްވާނެވެ. އަދި الله ރުއްސެވުން އެދިގެން އެ ކަން ކުރާ މީހާ، ދެން ތިމަން އިލާހު އެ މީހަކަށް ބޮޑުވެގެންވާ އަޖުރެއް ދެއްވާނަމެވެ." (سورة النساء: آية 114)

ދެން الله ތަޢާލާ މި ވަނީ، މި ޒިކުރުކުރެވުން ހުރިހާ ކަމަކީ ވެސް އެ ކަން ކުރި މީހާގެ ޘަވާބުން ހެޔޮ ކަމެއްކަން އަންގަވާފައެވެ. އަދި ހެޔޮކަމުގެ ސަބަބުން އިތުރު ހެޔޮކަން ގެނެސްދިނީ، ނުބައިކަން ދުރުކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި ސަވާބަށް އުންމީދުކުރާ މުއުމިނުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ އަޖުރެއް الله ދެއްވާނެކަމަށް ވެސް އަންގަވައިފައެވެ. އެ ބޮޑުވެގެންވާ އަޖުރުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ؛ ކަންބޮޑުވުމާއި، ހިތްހަމަޖެހުމާއި، ހިތާމަ ކުރާ ކަންކަން ފިލުވައިގެން ދިނުމެވެ.

ފަސްވު

އަދި ނާރުމަކަން ބާރުކުރުމާއި، ހިތްނުމަސަސްކުރާ ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އުފާވާ ހާސްކަން ފިލުވާލުމުގެ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި، ފައިދާހުރި މަސައްކަތެއްގައި ނުވަތަ އިޚްލާޞްގައި މަޝްޣޫލުވުން ހިމެނެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އާދޭ ސަބަބުން އާއި ހާސްކުރުވާ ކަންތައްތަކުން ހިތް އެކަން ދުރުވެގެންނެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު އެ ސަބަބުން، އެންމެހާ ހިތާމަތައް ފިލައިގެން ކަންތައް ހަމަޖެހިގެންނެވެ. އެ ގޮތުން އާދަމު ނަފްސު އުފާވެރިވެ، ހިތްވަރު އިތުރުވެއެވެ. އަދި މިއީ މުއުމިނުންނާއި އެ ނޫން މީހުންނަށް ވެސް ދިމާވާ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް މުއުމިނު ބަލާވެސް ނުކުރެ، އެހެނީ އީމާންކަމާއި، އިޙްތިސާބުކުރަމުންނެވެ. އަދި އާދޭ ނުވަތަ އަނެއްކާ އެހެން ނުވަތަ އިސްލާމީ ދަށުގައި މަސައްކަތްކުރާ،

އޭނާ ކުރާ ހުރިހާ އަމަލުތަކަށް ﷲ ގެ ހަޟްރަތުން އަޖުރާއި ސަވާބަށް އަރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެ ކުޑަ ކަމަކީ އަޅުކަމެއް ނަމަ އެއީ އަޅުކަމުކަމެވެ. އަދި އެއީ ދުނިޔަވީ މަސައްކަތެއް ނުވަތަ އާދައެއް ނަމަ، އެ ކަމާއެކު ހުރި ނިޔަތަށް ގެނުވައެވެ. އަދި އެ ކަމުން އޭނާ ގަސްދުކުރަނީ އެއީ ﷲ އަށް ޚާލިޞްކޮށްދެވުމަށްވާ އިހްސާނުގެ ވުމަށްވެ. އެހެންކަމުން މިއީ ރިޔާއާއި، ޝުހުރަތާއި، ރިޔާއްދޭކަށް ފިޔަވައި ބޭނުންކުރެވޭ އިޚްލާޞްތެރި ކަންކަމެވެ. ފަހު ޒަމާނުގައި ދިރިދިރިގެންނަ ރިޔާކާރުން އިދުރިމާނުކުރެވި، އެ ކަމުގެ ސަބަބުން ބިރުވެ ބަލިބައް ޖެހިފައިވާ ނުކުތާ، އެ ކަން ހައްލުކުރަން ފުރުޞަތަކަށް ވެގެންދިޔައީ، އެހާ ރިޔާކާރުން ހާސްކުރުވި ކަންބޮޑު ހަނދާންނަށްބޮޑުވައި، އެހާގެ މުޅިއްމު މަސައްކަތްތަކުގެ ބޭރުއިން މަސައްކަތްގައި މަޝްއޫލުވުން ކަމުގައި ދިމާވި ޔަބައްޔަބައް އިންސާނުންނަށް ހައްދަވާ؟

އަދި އެހާ މަޝްއޫލުވާ ކަމެއް، ނަފްސު ރިޔާހަމަޖެހި، އެ ކަމަކަށް ޝައުގުވެރިވާ ކަމަކަށްވުން މުޅިއްމުވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މިއި އެ ފައިދާހުރި މަގުސަދު ހާސިލުވުމަކީ އެންމެ ގާތް ގޮތެވެ. އަދި މާލިކުން ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷲ އެވެ.

އަދި ރިޔާމުޅީ ހާސްކަން ފިލުވާލުމާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، ހުރިހާ ވަސްވާހުގެ ފިކުރުތައް އެ ދުވަހެއްގެ މަސައްކަތަށް ހުސްކުރެން ހިމެނެއެވެ. އަދި މުސްތަޤްބަލާ މެދު ކަންބޮޑުވުމާއި ވޭތުވެ ކަންކަމާމެދު ހިތާމަކުރުން ހިމެނެއެވެ. އަދި މި ކަމަށް ބޭކައި، ނަބިއްޔާ ﷺ ވެސް ހިތާމައިން ހިމާޔަތްލެއްވުމަށް ރަޙްމަތްލެއްވީ ދުޢާކުރެއްވިއެވެ.

(ބުޚާރީއާއި މުސްލިމު ރިވާކުރައްވާ ހަދީޘްގައިވާ ފަދައިންނެވެ.) ފަހެ ކުރިން ހިނގާދިޔަ، އަނބިޔާ އިއާދަ ނުކުރެވޭނެ އަދި ރަނގަޅު ނުކުރެވޭނެ ކަންކަމާމެދު ހިތާމަކުރުމަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި މުސްތަޤްބަލާ މެދު އޮންނަ ބިރެއްގެ ސަބަބުން އުފެދޭ ކަންބޮޑުވުން ގެއްލުން ވެދާނެއެވެ. ފަހެ މުއުމިނު އަޅު ވާންޖެހޭނީ އޭނާގެ ދުވަހުގެ ދީނަކަށެވެ. އޭނާގެ ދުނިޔާއި، އޭނާ އެ ހުރި ވަގުތު އިސްލާހުކުރަމުން އޭނާގެ ވިސްނުމާއި މަސައްކަތް އެއްކުރާ ދީނަކަށެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަކަމުން، އެ ގޮތުގެ މަތިން ހިތް އެކުވެރިވެފައިވާ އަމަލުތަކާއި ފެށިގެން ދިޔުމަކީ މަސައްކަތް ކުރުމެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ ސަބަބުން އެކަން ހިތާމައާއި ކަންބޮޑުވުންތައް ވެސް ފިލައިގެންދެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ދުޢާއެއް ކުރައްވާއިރު، ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ދުޢާއެއް ކުރައްވާއިރު އިރުޝާދު ދެއްވާއިރު، ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބާރުއަޅުއްވާކަން ކަށަވަރީ، ﷲ ގެ ވާހަކަ އެދި އެ ހިފާގެ ފަސްދުވަސްބެކަމަށް އުޅުއްވިކުރައްވާކަ، އެ ދުޢާއިން އެދޭ ކަންތައް ހާސިލުކުރުމަށް ބާކައި ގެންގުޅުއްވަން މަސައްކަތްކުރައްވާކަމަށެވެ. އަދި ފަސް ބާރުއެޅުއްވީ، ދުރުކާނެދެއްވުން އެދި އެ ދުއާކުރާ ކަމަށް ބުރަވެއް (އަމިއްލައަށް ފަސް) ދުރުވެދެވުމަށެވެ. އެހެނީ ދުޢާއި އަމަލު ވަކި ގެވެލުމެވެ. ފަހެ މުއުމިނު އަޅު އޭނާގެ ދީނާއި ދުނިޔެއަށް ފައިދާހުރި ކަންކަމުގައި މަސައްކަތްކުރުމެވެ. އަދި އޭނާގެ މަގުސަދު ހާޞިލުވާނީ އެހެން ވުމުން އަދި އޭނާގެ ބާރުގަދަ ދަހިވެތިވުމެވެ. އަދި އެ ކަމަށް އެ ހިތާމަ ވެސް އެދެއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާ ފަދައިންނެވެ:

(احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلَا تَعْجِزْ، وَإِذَا أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ اللهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ).

ތިބާއަށް ފައިދާހުރި ކަންކަން ހޯދުމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އަދި الله ގެ ރަޙްމަތުން ވާގި އެދޭށެވެ. އަދި ނުކުޅެދުންތެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ، ފަހެ މިހެން ނުބުނާށެވެ. ތިމަން މިވެސް ގޮތަކަށް ކަންތައް ކޮށްލިނަމަ، މިވެސް އެވެސް ގޮތަކަށްވީހެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިހެން ބުނާށެވެ. قدر الله وما شاء فعل (މާނައީ: މިއީ الله ތަޤްދީރުކުރެއްވި ގޮތެވެ. އަދި އެ އިރާދަކުރެއްވި ކަމެއް އެ އިލާހު ކުރައްވައެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމަ ބުނުމަކީ ޝައިޠާނުގެ އަމަލަށް ހުޅުވާލާ ދޮރެކެވެ." ރިވާކުރެއްވި މުސްލިމެވެ. ފަހެ (މި ޙަދީޘްގައި) ނަބިއްޔާ ﷺ ވަނީ، ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ވެސް ފައިދާހުރި ކަންކަން ހޯދަން މަސައްކަތްކުރުމަށް، الله ގެ ވާގިއެދުން އަދި، ގެއްލުންދެނިވި ކަންކަންތަކުގެ ނުކުޅެދުންތެރިކަމުން ބަރީއަވުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައި، ނިމިފައިވާ ކަންކަން ގަދަރަށް ތަސްލީމުވުމަށް، الله ގެ ގަޟާ ގަދަރަށް ހިތްވަރު، މި ދެ ކަންތައް އެއްކުރައްވާފައެވެ.

އަދި އެކަށީގެން ވަނީ ކަންކަން ދެ ބައިކަމަށް ބަހާލެވިފައެވެ: އެއްބަޔަކީ އަތުން ހާސިލުކުރެވޭން، ނުވަތަ އެކަން ދުރުކުރެވޭ ހާސިލުކުރެވޭން، ނުވަތަ ދުރުކުރެވޭން، ނުވަތަ ބަދަލުކުރެވޭން މަސައްކަތް ކުރެވިދާނެ ކަންކަމެވެ. ފަހެ މިފަދަ ކަންކަމުގައި އަޅާ އަނބުރާ ކުރުވާން ހުރި މަސައްކަތެއް ކޮށް، އިންސާނާ އަޅުކަންކުރާ ފަރާތުގެ ވާޖިބުވަނީ

އެދުންހުއްޓެވެ. އަދި ޝައުކާއް ނެތް ގޮތުގައި، މި އުއްމަތަށް ދިއާރަސްކުރުމަކީ، އުފާވެރިކަން ލިބުމާއި، ހިތްހަމަޖެހުމާއި ކާމިޔާބުވުން ތިލައިގެންދިއުމަށް މެދުވެރިވާ ސަބަބެކެވެ.

ތަސްވު

އަދި ހިތް ތަނަވަސްވެ، ހިތްހަމަޖެހުމުގެ އަސްލު ބިނާ އެއް ސަބަބަކީ، ޒިކުރުކުރެއިން الله ހަނދުމަކުރުމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަމުގައި ހިތް ހަމަޖެހުމާއި، ހިތަށް ފަސޭހަވުމާއި، ހިތްމަތިކަމާއި ދެރަވެއް ފިލުވުމަށް އަޅުއިބުރުކުރަނިވި އަސަރުކުރާ ވެއެވެ. އެ އިލާހު ވިދާޅުއްވެއެވެ:

﴿...أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ﴾

ދަންނާށެވެ. ހިތްތަކަށް ހަމަޖެހުން ލިބެނީ الله ހަނދުމަކުރުމުންނެވެ.

(سورة الرعد: آية 28) ފަހެ الله ހަނދުމަކުރުމަކީ، މި ދުނިޔާގެ ހިތްހަމަޖެހުން ހާސިލްކުރުމުގައި ވަރަށް ބޮޑު އަސަރުކޮށް އޮންނަ ކަމެކެވެ. އެއީ އެ ކަމުގެ ހާއްސަކަމުންނާއި، އަދަން އެ ކަމުން ލިބޭ ސަވާބާއި އަޖުރުގެ ސަބަބުންނެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން، الله ދެއްވާފައިވާ ފާގުވެރިކަންވާ ނިއުމަތްތަކަށް، ނުފެންނަ ނިއުމަތްތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ ވެސް ބޮޑު އަސަރުކުރާ އޮންނަ ކަމެކެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަންކަން އެނގި އޭގެ ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ، الله އާއި ސަބަބުން ހިތްހަމަޖެހުމާއި ދެރަވެ ނިއުމަތާ ކަމެކެވެ. އަދި އެހެން ޝުކުރުކުރުމުން ބާރަކާ ކަމެކެވެ. ޝުކުރުކުރުމަކީ އެއްމެ މަތިވެރި ދަރަޖައެވެ. އެއީ ފިޔަވަޅުއަޅާގައި ނުވަތަ ބައްޔެއްގައި ނުވަތަ އެ ނޫން

ބާވަތެއްގެ ބަލާއާއްގައި އަދި ހުއްޓަސް ވެސް ދެއެވެ. އެހެންވީ ހަދުކަނަވަޅުން އަދި އާނަގެ މައްޗަށް الله ދެއްވާފައިވާ ގިނާއަދަދު ނިޢުމަތްތައް ފެނި ނިއުމަތްތަކާއި، އާނާއަށް ދެވިފައިވާ ނޭދެވޭ ކަންކަމަށް އަޅާބަލާއިރު، އެ ނޭދެވޭ ކަންކަމަކީ ނިޢުމަތްތަކަށް ބަލާއިރު އެއްވެސް އެއްޗެއް ނޫނެވެ.

އަދި ކިއެއް، ބަލާތަކާއި މުސީބާތްތަކަށް الله، އަދި އިމްތިޙާނު ކުރައްވާ ހިނދު، އަދި އެ ކަމުގައި އާނާ ކެތްތެރިކަމާއި، ޝުކުރާއި، ތަސްލީމްވުމާ ބައި އަދާކުރާނަމަ، އެ ކަން ފަސޭހަވެ، އަޖް ބޮޑު ފައިދާއެއް ލިބެއެވެ. އަދި އަދި އެ ކަމުން ލިބޭ އަޖުރާއި ސަވާބަށް އެއްފިދުކުރުމާއި، ކެތްތެރިކަމާއި ޝުކުރުގެ ވާޖިބު އަދާކޮށްދީން الله އަށް އަދުކަށްކުރުމަށް، ހިތްކަން ފަޚްރުވެރިކަން ހަދާން ކަމެކެވެ. އެ ގޮތުން ލިބޭ އަޖުރުގެ ޝުކުރުކަމުން، ކެތްތެރިކަމުގެ ހިތިކަން ހަނދާންނެތި ފަހިވޭގޮތްވެއެވެ.

މިހާރުގެ އެތެރޭ ބޭނުންތެރި އެއްކަލަ نبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅު ޝުކުރުވެރިވާގޮތުގައި އަޅުގަނޑުގެ ބޭނުން ކުރުމެވެ. އެކަކަށް ޝުކުރުކުރުމެވެ.

(انْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْكُمْ وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ).

ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ ދަށުގައިވާ މީހުންނަށް ބަލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވުރެ މަތީގައިވާ މީހުންނަށް ނުބަލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ الله ތަޢާލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތް ތިޔަބައިމީހުން ދަށްކޮށް ނުލެއްކުމަށް މާ ގާތް ގޮތެވެ.

ރިވާކުރެއްވި ބޮޑެތިއެވެ. ފަހު ހަމަކަށަވަރުން އަޅު، މި މަތިވެރި ދަރުކުން އާސާގެ ދެ ފޮތުގެ ކުރިމަތީގައި ބަޔެއްބޭފުޅުން، އަޙްމަދާއި، ތިރުމިޒީއާއި، އަދި ގެނުވައިވާ ކަންތައްތަކުގައި އާދާ ޔަހަ ހަދީސްތަކުން ފަދަ ކުރިއަރާފައިވާ ތަން ދަރުކާނެއެވެ. އާދާގެ ހާލަތު ކޮންމެ ގޮތަކަށް އެބަ ކަމުގައި ވިދިގެން ދެއެވެ. އެހެންކަމުން އާދާގެ ކަންތައްތަކާއި، ހިތުމަތިކަމާއި، ދުރުވެތިއް ނުބަދަލުވެއެވެ. އަދި އާދާއަށް ވެސް ނަސޭހަތް ކުރެވޭ މިހެންނަށް ވެސް ކުރިއަށްދާ، الله ގެ ނިއުމަތްތަކުން އާދާގެ އުފެދިކަމުގައި، ހިތްހަމަޖެހުން އިތުރުވޭތޯ ދެއެވެ.

އަދި އަޅުގަނޑު، الله ތަޢާލާގެ ފަރުވާގެ ނެތް އަދި ވަސްހަނާވޭގެ ތަނަވަސް، ދޫނިޔާގެ ނިއުމަތްތަކާ ވީހާ ދުރުކުރާ ވެރިކަމަށް، އާދާގެ ރައްބު އާދަމަށް ޖެހޭގޮތަށް ހާޖަތްތަކުން ދެއްވާ، އަދި އެބައް ނުބައިކަމުގައި އާދާ ދުރުކުރައްވާ ވެރިކަން އާދާއަށް ފެންނަނިކަން ކަނަވަރާ. އަދި އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތް ގޮތްގައި، މި ކަމުގެ ސަބަބުން ކަށަވަރުގެންވެ ހިތްމަތިކަން ދުރުކުރާތި، އުފާވެ ހިތްހަމަޖެހުން ގެނުވައިދެއެވެ.

ފަސްވަ

އަދި އުފާވެރިކަން ލިބި، ހިތްހަމަ ޙިފާޖަތްވެރިކަން ފުރިޙައިދިއުމަށް ދުލުވެރިވާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި، ހިތާމަ ގެނުވާ ކަންކަން ފިލުވުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގައި، އުފާވެރިކަން ހާސިލުކުރަން މަސައްކަތްކުރުން ހިމެނެއެވެ. އެ ކަން ކުރެވޭނީ، އަސަބުތައް ތަރުތީބުކުރާ ފަދަ މާލީ ގެސްފައިވާ ނުރަކާ ކަމެއްގައި ހަރަކާތްތެރިވުމުގައި ނަފްސުވެރިގެންނެވެ. އަދި އެ ކަމްކަމާމުގައި ވިސްނާ

ޝުކުރުކުރުން ވަނީ ބޭކާރު އަދި ނުވާނެ ކަންކަމުގެ ތެރެއިންކަން ދެނެގަނެގެންނެވެ. އަދި އެ ކަމަކީ ދޮހަ އަދި ބާކުންބާކު ނުޖެހޭ ކަމެއްކަން އެނގިގެންނެވެ. ފަހެ އެ ކަންކަމާދުރު ވިސްނައި ނުހެދުމުން އާންމުގެ ހިތާ ދެކޮޅަށް ގެނައުމާ މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެ ފުރަތަމައިން ފަރިހުކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއި އެ ނޫން ވެސް ނާދިރު ފަދަ، އޭނާގެ ހަރާމުގެ މުސްތަޤްބަލްގައި ދިމާވާނޭ ކަމެއް އޭނާ އަމިއްލައަށް ހިތުހާ ނުކުރެވޭ ކަންކަމާދުރު ކަންބޮޑު ނުވުމަށް ވެސް، އޭނާގެ ހިތާ ދެކޮޅަށް ގެނައުމާ މަސައްކަތްކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. ފަހެ މުސްތަޤްބަލްގައި ހިނގާނެ ހާލަތު ނުވަތަ ނުބައި ކަންކަމާއި، ދިރުން އަސްދިރުމުކާއި، ތަހައްމުލުކުރުން ޖެހޭނެ ވާންތަކަށް، ނޫނީގެ ކަންކަން ކަން ދަންނަވަމުންނެވެ. އަދި އެ ކަންކަން ވަނީ އަލްޢަޒީޒުލް ޙަކީމް (ޢިއްޒަތްވަންތަ، ޙިކުމަތްވަންތަ އިލާހު) ގެ އަތްޕުޅުގައި ކަން ދަންނަވަމުންނެވެ. އޭގެ ހޮދަކަން ހުދުމަން މަސައްކަތްތަކުރުމާއި، އޭގެ ނުބައިކަމުން ދުރުވުމަށް މަސައްކަތްކުރުން ފުރިހަމަވާ އާދަން އެއްވަސް ކަމެއް އަޅުތަކުންގެ އަތްމަތީގައި ނުވެއެވެ. އަދި އަޅު ދަންނަވަމުންނެވެ. އޭނާގެ މުސްތަޤްބަލްގެ ކަންކަމާ މެދު ކަންބޮޑުވުމުން އޭނާގެ ވިސްނުން ދުރުކޮށް، އެ ކަންކަން އިސްލާހުކޮށްދިނުން އޭނާގެ ރައްބަށް ވަކިވެދާން، އެ ކަމުގައި އެ އިލާހާ އެކު ހިތްހަމަޖެހުން ހޯދައި، އޭނާ އެ ކަންކަން ކޮށްދީ ނަމަ، ފަހު އޭނާ ހިތްހަމަޖެހިލި، އޭނާގެ ހިތާމަ ޖަހައިލެވޭ، އޭނާގެ ހިތާމައާއި ކަންބޮޑުވުން ފުރިހަމައިގެން ތަސްކީން ކަމަށްވާނެއެވެ.

އަދި މުސްތަޤްބަލްގެ ކަންކަމާ ވިސްނުމާ ގުޅޭގޮތުން އެންމެ ފުރިހަމަ ބޮޑު އެއް ކަމަކީ، ނަބިއްޔާ ﷺ ކޮށް އުޅުއްވި ދުޢާ ކުރުމެވެ:

(اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِيَ الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي إِلَيْهَا مَعَادِي، وَاجْعَلِ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَالْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ).

އޭ الله! މި އަޅާގެ ކަންކަމުގެ ޙަޤީޤީކަން ކަމުގައިވާ މި އަޅާގެ ދީން މި އަޅާއަށް އިސްލާޙުކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި މި އަޅާގެ ދިރިއުޅުން އެ ތަނުގައިވާ މި އަޅާގެ ދުނިޔެ މި އަޅާއަށް އިސްލާޙުކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި މި އަޅާ އެނބުރި ދާންޖެހޭ ތަން ކަމުގައިވާ މި އަޅާގެ އާޚިރަތް މި އަޅާއަށް އިސްލާޙުކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ދިރިހުރުމަކީ، ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމެއްގައި މި އަޅާއަށް އިތުރުވުމެއް ކަމުގައި ލައްވާށެވެ. އަދި މަރަކީ، ކޮންމެ ނުބައި ކަމަކުން މި އަޅާއަށް ލިބޭ ރާހަތެއް ކަމުގައި ލައްވާށެވެ. ރިވާކުރެއްވި މުސްލިމެވެ. އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން، އަބޫދާވޫދުގެ މި ބަސްފުޅު ވެސް ވެއެވެ:

(اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ).

އޭ الله، އިބަ އިލާހުގެ ރަޙްމަތަށް މި އަޅާ އެދެމެވެ. ފަހެ ލޮލުގެ އެއްފިޔަ ޖަހާ ހިސާބަކަށް ވެސް، މި އަޅާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް މި އަޅާ ދޫކޮށްނުލައްވާށެވެ. އަދި މި އަޅާގެ ހުރިހާ ކަމެއް ވެސް އިސްލާހުކޮށްދެއްވާށެވެ. އިބަ އިލާހު ފިޔަވައި ހައްޤުގައި އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަޙްމަދު ރިވާކުރައްވައި މި ޙަދީޘް ސައްޙަ ސަނަދަކުންނެވެ. ފަހެ އަޅާގެ ދީނާއި ދުނިޔޭގެ މަސްލަޙަތު

އިސްލާމުވުން އެކުލެވޭ މި ދުނިޔާ، އާސާ ހާޖިރުވެގެން ހުރި ހިތްތަކާއި،
އިޚްލާސްތެރި ނިޔަތަކާއި، އެ ކަން ހާސިލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމާ
އެކު، ޔަގީންކަމުން ޝަރީޢަތަށް ދަނަމަ، އެކަމާ އަދި ދަންނަވާ، އަދި
އުސޫލުތަކުގެ، އަދި އެ ކަމަށް ބަލައި މަސައްކަތްތަކުގެ ކަންތައް، الله
ތަޢާލާއަށް ހަވާލުކުރައްވާފައެވެ. އަދި އެކަމުގެ ހިތްމަ، އުޅުއްވައި
ހިތްމަތުން ބަދަލުވެގެންދާނެއެވެ.

ފަސްލު

އަދި އަޅާއަން މުސްތަޙައްބު ދުނިޔެއިން ދުނިޔަމަ، އެ ކަމުގެ ސަހަބުން އުޅުއްވާ
ހަސްކަމާއި ހިތްމަތަށް ފުރުޞަތުމަން އެންމެ ފުޅިދާކުރާން އެއް ކަމަކީ، އެ
ކަމަށް ފުޅިކުރުމަން ބަކައި މަސައްކަތްކުރުމުގެ ގޮތުން، ކަންތައް ނިމިގެން
ހިނގައިދާން އެންމެ ނުބައި ހާލަތް ހިތަން އަރުވާ، އެ ކަމަން އާނގެ
ނަފްސު ހާނުވައި ތައްޔާރުކުރުމެވެ. ދެން އެ ފުރަޞަތު ކަންތައް ކުރުމަން،
ފަހު ކުޑަދާނަވެ މިންވަރަކުން އެ ކަން ފުޅިކުރުމާއި މަސައްކަތް
ކުރާނެއްބެވެ. ފަހު މި ފުރަޞަތު ނަފްސު ހާނުވައި ތައްޔާރުކުރުމައި،
ފުޅިދާކުރާ ގޮތަން މަސައްކަތްކުރުމުގެ ސަބަބުން، އާނގެ ހިތްމަތްކާއި
ހިދަތިކަން ފުޅިއިގެންދާނެއެވެ. އަދި އެ ފުރަޞަތު މަސައްކަތްކުރުން
ވެގެންދާނީ އަޅާއަން މަސްދޫތަށް ހުދައިދާ، އަދި އާނާއަން ކުޑަދާނަވީ
މިންވަރަކުން ގައުމުންތަށް ދުރުކޮށްދޭ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.

ފަހު އާނާއަން ބިރުވެރިކަމާއި، ބަލިމަޖުކަމާއި، ފިކުރުކަމުގެ ހާލަތުތަށް
ކުރިމަތިވެ، އާނާ ބާނުނުވާ ތަފާތު އެދުވާ ކަންކަން ދިމާވުން މަސްރޫމް

ފެއްޓޭނަމު، ދުނިޔެ ކަންކަމާ ކުރިމަތިލާން ވާއިރު ހަމަޖެހި މަސްއޫލިއްޔަތެއްވެސް،
އެ ކަންކަމަށް އަދި އެއަށްވުރެ ނުބައި ހާލަތްތަކުން ވެސް ނަފްސު
ތައްޔާރުވެގެންނެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އުނދަގޫތަކާއި ދަތިތަކަކީ
ކޮށްކޮށްދެނީ ނަފްސު ހަރުދަނާ ތައްޔާރުކޮށްދިނުން، އެ ކަންކަން ދިމާވުމާއި، އޭގެ
ބުރަކަން ލުއިވެދެއެވެ. އަދި ހާއްސަކޮށް، އޭނާއަށް ކުރިމަތިވާ
މުސީބާތްތަކުން އެ ކަންކަމާ ދެކޮޅަށް މަސައްކަތްކުރުމަށް އޭނާގެ ނަފްސު
މަޝްއޫލުކުރުވަނީއެވެ. އެ ހިނދު އޭނާގެ ހަށިގައި ދެ ކަމެއް
އުފެދެނީއެވެ. އެއީ ނަފްސު ހަރުދަނާ ތައްޔާރުވުމާއި، މުސީބާތްތަކާ ދުރު
ކުރިމަތިލުމުން ދުރުކުރެވޭނީ ހަމަޖެހުމާއި މަސައްކަތްކުރުމެވެ. އަދި ދަތިތަކާ
ކުރިމަތިލުމުގެ ހިތްވަރު އާކުރުމަށް ބަލައި އެއާގެ ނަފްސު ޖިހާދުކުރާނެއެވެ.
އެއީ الله އަށް ވަކީލުކުރުން، އެ ދިރުމަށް ދުޅަހެޔޮކަމުން އިތުބާރުކުރާ ހަމަޖެހުމެވެ.
އަދި އަދި، މި ކަންކަމުގައި އުފާވެރިކަމާއި ހިތްގެ ތަނަވަސްކަން ލިބޭގޮތް،
ނަފްސު ބޭނު ދުޅަހެޔޮ ވާހަކަ އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތެވެ. އެހީ
ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި އެ އެއްވެސް ހާލަތެއް ސަލާމަތް އެކަމުގައި ވެސް މެއެވެ. އަދި
މިއީ ތަޖުރިބާކުރެވި، ދެކެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. އަދި މި ކަން ތަޖުރިބާކުރި
މީހުންގެ މިފަދަ ވާހަކައެއް ނުހަނު ގިނައެވެ.

ޚުލާޞާ

އަދި ނަފްސާނީ ބަލިތަކަށާއި، އަދި ޖިސްމާނީ، ހަށިގަނޑުގެ ބަލިތަކަށް
ވެސް، ދިޔަބަސް އޮތް އެހެން ބޭނުން ފަރުވާތަކެއް ތެރަޕީގައި ހިމެނޭ،
ހިފެހެއްޓުމުގައި، ނަފްސާނީ ދުވަސްތަކުގެ ސަލާމަތުން އުފާ ހިތްހަމަކަމާއި

ޚިޔާލުތަކަށް ހިތްހަމަނުޖެހުނަސް ހާސްނުވުމެވެ. އަދި ރުޅިއައުމާއި އޮޅުންއެރުމާއި ވޫސްގައި އުޅެން މަރުވެރިވާ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި މުސީބާތްތައް ޖެހި، ޤަބޫލާ ކަންކަން ގެއްލިގެންދާކަމަށް ހިތާމަކުރުމުގެ ސަބަބުން، އެ މީހަކު ހިތާމަވެރިކަމާއި، ހިތްދަތިވެރިކަމާއި، ހިތާއި ހަށިގަނޑުގެ ބަލިވެރިކަމާއި، ނަފްސާނީ ހާސްކަމުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓިގެންދެއެވެ. މި ކަންކަމުން ނުބައި އަސަރުތަކެއް ކުރެއެވެ. އޭގެ ޖިސްމާނީނަފްސާނީ ގެއްލުންތައް މިސްކީނުކަން ވަނީ ދަށްވެއެވެ.

އަދި ހިތް ﷲ އަށް ބަރޯސާވުން، އެ އިލާހަށް ވަކިވެދާކަށްނުވުމަށް، އަދި ހިތްހަމަކަން ދޫކޮށް، ނުބައި ހިތާމަތަކުގެ ބާރު ދަރަން ނިކަމެތިކަމާ، އަދި ﷲ އަށް އިބާދަތްކުރުން، އެ އިލާހުގެ ވަސްވާސްތަކުން އެއްކިބާވެ، ހަރުދަނާވުމުގެ ސަބަބުން އާދޭ ދިޔައިން ހިތާމަވެރިކަމާއި ހިތްދަތިވެރިކަން ފިލައިގެންދެއެވެ. އަދި ހަށިގަނޑުގެ ހިތުގެ ޖީނު ބަލިވެފައި އާދޭ ދިޔައިން ފިލައިގެންދެއެވެ. އަދި ބަރާބަރު ވެސް ނުކުރެވޭ ވަރަކުން ވަރުގަދަކަމާއި، ތަނަވަސްކަމާއި، އުފާވެރިކަން ހިތަށް ލިބިގެންދެއެވެ. ފަރާ ހިތްހަމަޖެހުމާއި ނުބައި ހިތާމަތަކާ ހުރި ބަލިވެރިކަމުގެ ދަތިކަމާއި ކަރަތްތަކަށް ޖަވާބުދެވޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި ބަލިކަމީ މީހުން ހިތްވަރުކުރާނީ؛ ވަރުގަދަ ހިތްވަރު މީހުންގެ ހިތްވަރަކުން މި ކަންކަމުން އަސަރުކުރުވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި ގޮތެއްކަމުގައި، ބޮޑެއް ފިލައިގެންދާނީ ހަމައެކަނި ހިތުން ވާހަކަ ދަންނަވާފައިވާ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި އާޚިރަތް ލިބިގެންދާ މީހަކީ، ﷲ އެ މީހަކަށް އާޚިރަތް ދެއްވައިފި މީހެކެވެ. އަދި ހިތަށް ވަރުގަދަކަން ލިބޭއިރު އަދި ރަސޫލާ ދުޢާކުރެއްވި، ލިބިދާނެ

ގޮތުގައި ހުރުމަށް ބަލާއި، އެކަމާ ނަފްސާ ދުނިޔެއަށް ޖެހުނުކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ފިކުރުކުރާނެއެވެ. الله ތަބާރަކަ ވަތަޢާލާ ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿...وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓ...﴾

އަދި الله އަށް ވަކީލުކަމާ ހަވާލުކުރާ މީހާ (ތަވައްކަލްކުރާ.) ފަހެ އެ މީހަކަށް އެ އިލާހު ފުދެއެވެ. (سورة الطلاق: آية 3) އުޅަނީ، އެކަމާ ދިރިއުޅެ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކާ ބެހޭއިރު އެކަމަށް ވެރިއެއް ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެ އިލާހު ފުދެއެވެ.

ފަހެ الله އަށް ވަކީލުކުރާ މީހަކީ، ވަރުގަދަ ހިތެއްގެ މީހެކެވެ. ހިތްވަރުގައި އެކަމަކަށް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ހުރި އެކަށް ހުރެއް ކަންތައްތައް ނިމުނީއެވެ. އެހެނީ، އެއީ ނަފްސުގެ ބަލިކަށިކަމާއި، ހިތްވަރު ނެތް ބިރުވެރިކަމާއި ނުކުޅެދުންތެރިކަމަށް އެކަމަކަށް އެނގޭނެއެވެ.

އަދި އުއްމަތް ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ވަކީލުކުރާ މީހަކަށް، ފުރިހަމަކަމަށް ކަންކަން ދުރުގެ ކުރުމުން އެ އިލާހު ހަމަޖެއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ ވެސް އެކަ ދަންނަވެއެވެ. އެ ހިނދު އެކަ الله އަށް އިތުބާރުކުރަން، އެ އިލާހުގެ ވަޢުދުތަކުގެ ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. އެނޫން އެކަމާ ހިތްވަރުއި ކަންބޮޑުވުން ދުރުވެއްގެންނެވެ.

އަދި އެކަމާ ދެރަކަން ފުރުސަތުހުރަސް ބަލަދުވެގެންނެވެ. އަދި އެކަމާ ހިތްވަ ހުރިހާ ކަމަކަށް ބަލަދުވެގެންނެވެ. އަދި އެކަމާ ބިރު އަމާންކަމަކަށް ބަލަދުވެގެންނެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު الله ތަބާރަކަ ހަޔާތްތަކުން އަމިއްލަ އަދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި ހިތުގެ ވަރުގަދަކަމާއި ސާބިތުކަން

މިންވަރާ ނުރައްކާތެރިކަމުން އަދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި އެ ވަކީލުކަމުން އެކީ އަޅުގަނޑުމެން ހުރިހާ ހުރިހާ ހިތްވަރު ދިރުންކުރަން، އަދި ހުރިހާ ނަފްސު ކަމުގައި

ގެއްލުމަކުން ދުރުކޮށްދެއްވާނެކަމަށް اللہ ހަވާލުވެވޮޑިގެންނެވި ވަކިކުރުމެއް ދެއްވުމަށްވެސް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

ފަސްލު

އަދި ނަބީ ﷺ ގެ ޙަދީޘް ބަސްފުޅުގައި ވެއެވެ:

(لَا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا خُلُقًا آخَرَ).

"މުއުމިން ފިރިހެނާ، މުއުމިން އަންހެނަށް ދޮށި ނަފްރަތު ނުކުރާށެވެ. އެ އަންހެނާގެ ކިބައިން އަޚްލާޤީ ސިފައަކަށް ނުރުހުނުކަމުގައި ވިޔަސް، އެ އަންހެނާގެ އެހެން ސިފައަކަށް އޭނާ ރުހޭނެއެވެ." ރިވާކުރީ މުސްލިމެވެ. (ޙަދީޘްއިން ލިބޭ) ބޮޑު ފައިދާ:

ފުރަތަމަ: އަނބިމީހާއާއި، ގާތްތިމާގެ މިންވަރާއި، އެކުވެރިންނާއި، މައިންބަފައިންނާ މިންވަރާއި، އަދި ބިބީނާ ގުޅުމެއް އަންނަ ކަންތަކުގެ މިންވަރަކީ މައްސަލަތަކާ ގޮތުގެ އިސްލާމީ ޝަރުޢީ ޙުކުމެވެ. އަދި މީހުންގެ ކިބައިގައި އުނިކަމެއް، ނުވަތަ މަދު ކަމެއް، ނުވަތަ ބިޑީ ނުރުހުން އަންނަ ކަމެއް ހުންނަކަމަށް ބަލައިގެން ނިމޭގޮތް ސިފަވާނެ ބަދަލުކުރެވޭނެއެވެ. ދުރުން އެ ގޮތަ ކަމެއް ގޮސްއެއްޖެނަމަ، އެ މީހުގެ ކިބައިގައި ހުރި ރިވެތި ސިފަތަކާއި، ހެވެރިކަމާއި އޮޅުވާލާ އަދި ހިތްހަމަ ބޮޑުމުން ކަމުގޮސްދާނެއެވެ، ގޮތުން ވަރުގަދަކަމުގައި ވެސް ދުރުފަތުވެސް ބޮކައި، ބިރުގެ މައްސަލަ ކަމަށް ނުވަތަ ކުރުމަށް އެކަމީގެން ކަންބޮޑުވާ ޢާދަތަކާއި ނުބައި އިޚްތިޔާރުކޮށް. އެ ނުރުހުމަތު ސިފަތަކާ ކަންކަން އަޚްލާޤީ ޙާލަތު. އަދި މި ގޮތަށް ނުބައި ކަންބޮޑުކަމާ ނުބައީ، ރަނގަޅު ކަންބޮޑުބެކަން

ސަލާމުކަން ދިނުމުން، އެކުވެރިކަމާއި ގުޅުން ދެމިގެންދާނެއެވެ. އަދި ފުރިހަމަ ހިތްހަމަޖެހުމާއި ހެދަރަން އުފާ ކަންތައް ތިބާއަށް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

ދަރުސް ފާއިދާއަކީ: ހިތާމައާއި ހާސްކަން ފިލައިގެންދިއުމާއި، ސަލާމުކަން އޮބުމާއި، ވާޖިބު އަދި މުސްތަހައްބު ހައްގުތައް އަދާކުރުމުގައި ދެމިހުރުމެވެ. އަދި ދެ ފަރާތުގެ ދުވަހުގައި ހިތްހަމަޖެހުން ހާސިލުވެވޭނެއެވެ. އަދި ނަބި ﷺ ޛިކުރުކުރެއްވި މި އިރުޝާދު ބަލައިނުގަނެ، އެއާ ހިލާފުވެ، ނުބައި ކަންތައްތަކަށް ސަލާމުކަން ދީ، ރަނގަޅު ކަންތައްތަކަށް ކަންވެގެންނަ މިހާ، ފަހު ހާސްކަމާ ކުރިމަތިލާން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެހާ ގުޅުން އޮންނަ މީހުންނާ ދެމެހެއްޓުމާ ލޯބި ރަނގަޅުކޮށް، އެ ދެ މީހުން ވެސް ރައްކާތެރިވާންޖެހޭ ގިނަ ހައްގުތަކެއް ކަނޑައެޅިގެންދާނެއެވެ.

އަދި ވަރުގަދަ ހިތްވަރުގެ އަޅުވެރިންގެ ބާރުއިން ޖެހޭ މީހުން، ބޭނުމި މުސީބާތްތަކާއި އުނދަގޫތަކަށް ކުރިމަތިވާ އިރު، ކެތްތެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުމުގެ މައްޗަށް އެ މީހުންގެ ނަފްސުތައް ހަމަވައެވެ. ނަމަވެސް، އާދައިގެ ކުދިކުދި ކަންކަމުގައި އެ މީހުން ހާސްވެ، އަންނަ ސަލާމުކަން ކިޔަސްބޮޅުވެއެވެ. މި ކަމުގެ ސަބަބަކީ، އެ މީހުން ބޭނުމީ ކަންކަމަށް ނަފްސުގެ ބޭއްޓާރުކަން، ކަށިކަށި ކަންކަމުގައި އެ ކަން ދެކޭތީއެވެ. އާދޭ ސަލާމަތުން އެ މީހުންނަށް ގެއްލުނެވެ، އެ މީހުންގެ ހިތްހަމަޖެހުމަށް އަސަރުކުރެއެވެ. ފަހު ހިކުމަތްތެރި މީހާ އެހާ ނަފްސަށް ކުރި އަދި ބޭނުމީ ކަންކަމަށް ވެސް ބެއްލެހެއްޓުން، އެ ކަންކަމުގައި ﷲ ގެ ވާޖިބުތަކަށް އަދާކުރެއެވެ. އަދި އިސްލާމް ދީނުގައި ހިތްދަތިކަމާ ވެސް އެއާ ކަންކަން އެހާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާ ހަވާލުކުރެއްވުމުން އަދި ﷲ ގެ ހަޟްރަތުގައި

ދަންނަވާނެއެވެ. އެ ހިނދު، ބޮޑެތި ކަންކަން ފަސޭހަވި ފަދައިން، ކުދިކުދި ކަންކަން ވެސް އިންސާނާއަށް ފަސޭހަވެގެންދާނެއެވެ. އަދި އިންސާނީ ނަފްސު ހަމަޖެހި، ހިތް ހަމައަކަން އޮވެ، ފަސޭހަކަން ލިބިފައިވާ ހާލަތުގައި އޮންނާ ވާނެއެވެ.

ފަސްލު

ރަނގަޅު ހަޔާތަކީ އުފާވެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުމުގެ ހަޔާތެއްކަން ބުއްދިވެރިޔާ ދަންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ ވަރަށް ކުރު ވެސް ހަޔާތެއްކަން ދަންނާނެއެވެ. އެހެންކަމުން، ނުދެވޭ ކަންކަމާމެދު ކަންބޮޑުވުން އަބަދު އެ ކަންކަމާ ވިސްނަން ހަދައިގެން އެ ހަޔާތް އިތުރަށް ކުރުކުރާކަން ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމާ އިދިކޮޅު ކަމެކެވެ. ވީމާ، އިންސާނާގެ ހަޔާތުގެ ބޮޑު ބައެއް ހިތާމައާއި ހާސްކަމުގައި ގެއްލިގެން ނުދިޔުމުން އެ ހަޔާތުގެ ރައްކާތެރިވާނެއްބާވެ. އަދި މި ކަމުގައި ހަރަކާތާ މިހާރާއި، ފާއިތުވި ދުވަހުގައި ނުބެލުމެވެ. ނަމަވެސް، މި ސިފަ ހާސިލުކުރުމުގައި އެންމެ ބޮޑު ނަސީހަތަކީ، ދުނިޔާއާއި އާޚިރަތުގައި ފައިދާހުރި ބައި ލިބިގެންވަނީ މުއުމިނުންނެވެ.

އަދި އޭގެ އިތުރުން، އިންސާނަކަށް ނުރުހޭ ކަމެއް ކުރިމަތިވުމުން ނުވަތަ އެ ފަދަ ކަމަކާމެދު ބިރުގަންނަ ހިނދު، އިންސާނަށް ލިބިފައިވާ ދިރިހި އަދި ދުނިޔަވީ އިހުސާސްތައް ނިއުމަތްތަކާއި ކަން އެކިވެގެންވެއެވެ. ފަހަ އެ ގޮތަށް އަލަގާތީ، ނިއުމަތްތަކުގެ ބޮޑުކަން ރަނގަޅަށް ފާހަގަކުރުމަށް ޝުކުރުވެރިވުމެވެ. އަސްލަކަށް ބެލުމަކީ ނިއުމަތްތަކުގެ ހުރިހާ ވާހަކަތަކުގެ ދިސަކުރުމެވެ.

އަދި ހަމަ އެ ފަދައިން، އެ މީހަކަށް ގެއްލުމެއް ވާނެކަމުގެ ފުރުސަތުގެ ބިރާއި، އޭގެން ސަލާމަތްވުމަށްވާނުވާނަކަމަކުން އޮތް ހިނގުން އިހްސާސްވާކަ އަލާމާތެވެ. ފަހެ ބަލިކަމަ އަސްލު އިހްސާސްވާކަން، ވަރުގަދަ ގިނަ އިހްސާސްތަކުގެ މައްޗަށް ވެރިވެދަ ނުދާނެއެވެ. އަދި މިހެން ހުރުމުން އޭނާގެ ހިތުމާއި ބިރުވެރިކަން ފެތުރިގެންދާނެއެވެ. އަދި އެ މީހަކަށް ކުރިމަތިވާނެކަމަކުން ބަލާފާ އޭނާގެ ބޮޑު އިހްސާސް ވަޒަންކޮށް، އެ ކަމެއް ވެއްޖެ ހާލަތަކަށް، އޭނާގެ ނަފްސު ތަކުލީފުކުރާނެއެވެ. އަދި އެހާ ތަނަކަށް ނުވާ ކަމެއް ވިޔަނުދިނުމަށާއި، ފެށިފާ ކަމެއް ފުރިހަމަކޮށް ނިމުމަށް ވެއިކުރުމަށް ވެސް މަސައްކަތްކުރާނެއެވެ.

އަދި ފައިދާހުރި ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭތީ، މީސްތަކުން ބިރާއަށް ކުރާ އުނދަގޫ، އަދި ހާއްސަކޮށް ނުބައި ބަސްތަކުން ކުރާ އުނދަގޫތަކުން (ހަޖޫގަބުގައި) ބިރާއަކަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެކަމައި، އަދި އެހި ބިރާ، ގެއްލުން ކުރާނީ ހަމަ އެ މީހުންނަށްކަން ދަނެގަތުމެވެ. އެ ބިރާ އެ ކަމާ ވިސްނަން ހަމައެކަނި ނަފްސު މަޝްއޫލުކުރުވައި، ބިރާގެ އިހްސާސްތަކަށް އެ ވެރިވުން ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ގަހިތެވެ. އެ ހިނދު، އެ މީހުންނަށް ގެއްލުން ކުރާ ފަދައިން ބިރާއަށް ވެސް ގެއްލުން ވާނެއެވެ. ފަހެ ބިރާ އެ ކަމަށް އަހާނުން ފަރުވާލެއް ނުބަލާހަމަރިގު ނަމަ، ބިރާއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ.

އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިރާގެ ހަޔާތް ވަނީ ބިރާގެ ވިސްނުމާ ގުޅިފައެވެ. ފަހެ އެ ވިސްނުންތަކުން ވަނީ ދިރިއުޅުން ދުނިޔެއަށް ފައިދާހުރި ކަންތައްތަކުގައި ނަމަ، ފަހެ ބިރާގެ ހަޔާތް ވާނީ ރަނގަޅު، އުފާވެރި

ހުރާނެކަމަށެވެ. އެހެން ނޫން ނަމަ، ކަންތައް އޮންނާނީ އޭގެ އިދިކޮޅަށެވެ.

އަދި ހިތާމަ ފިލުވުމަށް އެންމެ ފައިދާހުރި ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ، الله ގެ ހަޤީޤަތް ދެނިވި ޝުކުރުވެރިވުމަށް ނާޒިލުވަން ތިބާގެ ނަފްސު ހާސްވުމެވެ. ފަހެ ތިބާގެ މައްޗަށް ހައްޤު އަދާކުރާކަން ނުވަތަ ހާސްކަން ނުވާ މިހިރަކަން ވިހަސް، ހުއްޓުމަކަން ހިތައިފިނަމަ، ފަހެ އަދި ތިބާ، الله އާ ކުރި މުޢާމަލާތްކުރާކަން ދަންނާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ތިބާ ހުއްޓާކަން ހިތި މީހުންގެ ޝުކުރާ ދެރު ނުވިސްނާނެވެ. އަދި الله ބަރާ އެ އިޙްސާނާ ހާއްސަ އަޖުރުކަންނާ ދެރު ފަހަރުއްވާ ވަރުވަނިދެއްވާނެވެ:

﴿إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾﴾

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާން މި ދެނީ، ހަމައެކަނި الله ގެ ވަޖުހުފުޅަށް ޓަކައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ބަދަލެއް ނުވަތަ ޝުކުރެއް ވެސް ތިމަންމެން ނޭދެމެވެ.

(سورة الإنسان: آية 9)

އަދި އަނބިދަރިންނާއި، ތިބާއާ ގާތްގުޅުމެއް އޮންނަ މީހުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި މި ކަން އިތުރަށް މުހިއްމުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެ މީހުންގެ ޢިބައިން އޮންނަ ނުބައިކަންތައް ދުރުކުރުމަށް ތިބާގެ ނަފްސު ސާފުވެއިގެ ހިނދު، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަމިއްލަ ނަފްސާއި އަނބުރާއަން ވެސް ހިތްހަމަޖެހުމާއި ފަސޭހަކަން ލިބިދެއެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހުމުން ގެދޮރުވެރިކަމާއި ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، ހުރި ކަންތައްތައް ގިނަހާތަކުން، ތަރުތީބު ގޮތުން ނަފްސު ބޭނުންވާ ވަރަށް އެ ކަންތައްތަކެއް އަމަލުކުރުން ހިމެނެއެވެ. އަދި މިފަދަ އުނދަގޫ ވަރަށް ތަކުލީފުވުމަށް

ނެތެއެވެ. އެހެންނޫން ނަމަ، ހެޔޮކަން ހާސިލުކުރުވުނަސް، ތިބާ
އެނބުރި އަންނާނީ ދުވަހު ހިތްހަމަޖެހިގެންވާ ހާލުގައެވެ. އެހެނީ ތިބާ
ހިޔާރުކުރި ސިފައާ ނޫން، އުނދަގޫ މަގެކެވެ. އަދި (ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު ބަލައި
ޝުކުރުކުރަން ނޫނީ، މި ދުނިޔެއިން އަމިއްލަކުރުމަކީ) ހިކުމަތުގެ ތެރެއިންނާ
ކަމެކެވެ. އެއީ އުނދަގޫ ދަތި ކަންކަމުގައި، ސަބުރު ކުރުން ގޮތް ހިޔާރުކުރުމެވެ.
އަދި އޭގެ ސަބަބުން އުފާވެރިކަން އިތުރުވެ، ކިތަންމެ ބުރަކަން
ލުއިވެގެންދާނެއެވެ.

ފައިދާހުރި ކަންކަން ތިބާގެ ފުރުޞަތުގައި ބަލަހައްޓައި، އެ ކަންކަން
ހާސިލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އަދި ގެއްލުންދެނިވި ކަންކަމުން
ބަޔާ ނަހަދާށެވެ. އަދި ކަންބޮޑުވުމާ ހިތާމަ ގެނުވާ ކަންކަމުން ތިބާގެ
ސަމާލުކަން ގެއްލުވާށެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހުމަކީ، ވިސްނުން
އައްޔަންކޮށްދޭނެ، މުހިންމު ކަންކަމަށް ސަމާލުކަން ދޭށެވެ.

އަދި ފައިދާހުރި ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ، ވަޒީފާ
ކަންކަން ނިންމުމައި، މުސްތަޤްބަލް ހުސްކުރުމެވެ. އެހެނީ، ކަންކަން
ނުނިންމައި ބާއްވައިލުމަކީ، ކުރިން މަސައްކަތްތައް ތިބާގެ މައްޗަށް
ގިނަވެ، އާ މަސައްކަތްތައް ވެސް އައު އައުވެ، އެ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ބުރަ
ބޮޑުވެގެންދާނެއެވެ. އެކަމަކު، ކޮންމެ ކަމެއް އޭގެ ވަގުތުގައި ތިބާ ނިންމައިފި
ނަމަ، ތިބާ މުސްތަޤްބަލުގެ ކަންކަމާ ކުރިމަތިލާނީ ވިސްނުމާއި
އަމާޒުކުރުން ވަރުގަދަވެގެންވާ ހާލުގައެވެ.

އަދި ފައިދާހުރި އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން، އެންމެ މުހިއްމު ކަންކަން
އިސްކުރުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ނަފްސު އެ ދިމާވާ ދާ، ތިބާ

ބޮޑަށް ބޭނުންވާ ކަންކަމާ، އެ ނޫން ކަންކަން ފަރަގުކުރާނެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭގެ އިދިކޮޅަށް އަމަލުކުރުމުން ވަރުބަލިކަމާއި، ފޫހިކަމާއި ހިތްނުހަމަސްކަން އުފެދެއެވެ. އަދި އެ ކަމުގެ މައްޗަށް ރަނގަޅު ވިސްނުމާއި، މަޝްވަރާކުރުމުގެ އެހީތެރިކަން ހޯދޭނެވެ. އެހެނީ މަޝްވަރާކުރި މީހަކު ދެރަނުވާނެއެވެ. އަދި ތިބާ ކުރަން ބޭނުންވާ ކަމެއް ވަރަށް ރަނގަޅަށް ދިރާސާކުރާށެވެ. ދެން މަސްލަހަތު އޮތްގޮތް ތިބާއަށް ކަށަވަރުވެ، އަޒުމް ކަނޑައަޅައި ހިނދު، ދެން ﷲ އަށް ތަވައްކަލުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތަވައްކަލުކުރާ މީހުންނަށް ﷲ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

އަދި ހަމްދު ހުރި އާލަމްތަކުގެ ރައްބު، ﷲ އަށެވެ.

އަދި އަހަރެންގެ ސާހިބާ މުހައްމަދުގެފާނާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އާލު އަސްހާބުންނަށް ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

❋❋❋

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

Message of The Two Holy Mosques

Guidance content for the visitors of the Holy Mosque and the Prophet's Mosque in languages.